

A A N T E E K E N I N G E N .

Aant. 1 op bladz. 5.

Het bedoelde levensberigt van BORGER is geplaatst vóór den zesden, veel vermeerderden druk van zijne *Dichterlijke Nalatenschap*, met bijgevoegde aantekeningen tot verklaring van sommige verzen door mij uitgegeven te Schiedam bij Roelants in 1868.

Aant. 2 op bladz. 6.

Jhr. LOUIS MARIE ADELAIDE WAUBERT DE PUISEAU, geb. in 1774 en gehuwd in 1799 aan CORNELIA JACOBA FRÈSE, een Luiksch edelman van bekwaamheid en hooge beschaving, ontving in Nov. 1800 vergunning om te *Leeuwarden* eene Fransche Kostschool voor jongelieden van beide seksen te vestigen; eene school, welke (sedert 1816 alleen voor meisjes) tot 1828 bloeide en in 1811 den lof van CUVIER mogt wegdragen. Deze, door velen onzer stadgenooten nog vereerde, leermeester werd later Rijks-Ontvanger te *Sneek*, en is hoog bejaard overleden. Zie *Stamboek van den Frieschen Adel*, I 403, II 279; *Geschiedkundige Beschrijving van Leeuwarden*, II 224; *Friesland in 1813*, 32.

Aant. 3 op bladz. 6.

Volgens het Album van het Gymnasium werd hij in Aug. 1800 als leerling ingeschreven in classe Præceptoris en in Mei 1802 in classe Conrectoris, van waar hij in Mei 1803 overging tot de Rectorsschool, welke hij tot Augustus 1807 bleef bezoeken, hoewel sedert Nov. van het vorige jaar reeds het woord *Student* achter zijn naam staat geschreven.

SLOTHOUWER, in 1738 te *Arnhem* geboren en eerst twee jaren Rector te *Harlingen*, stond van 1765 tot bijna aan zijn dood in

1822 en dus gedurende ongeveer 57 jaren aan het hoofd van het Leeuwarder Gymnasium, en liet »een waarlijk verheven voorbeeld van werkzaamheid en beroepsijver na." Van de talrijke leerlingen, die hij vormde, hebben velen roem verworven en tien daarvan het Hoogleeraarsambt bekleed. HALBERTSMA achtte zich mede zeer aan hem verplicht voor de praktische lessen van levenswijsheid, welke hij zijnen leerlingen, naar aanleiding van de oude schrijvers, die hij met hen las, mededeelde, en waarbij hij veel uit de rijke bron van Juvenalis putte. De Eerw. G. H. M. DELPRAT gaf van hem eene levensschets in NIEUWENHUIS, *Alg. Woordenboek*, 1e dr. VI 482. Prof. BOOT, *de historia Gymnasii Leovard.* spreekt, 42 en 75, uitvoerig over zijne verdiensten en leerlingen.

Aant. 4 op bladz. 7.

HYLKE VAN HAAGEN, in 1787 te *Leeuwarden* geboren uit burgerouders, had zulk een »onleschbaren dorst naar wetenschap," dat Do. BRINK hem de gelegenheid bezorgde om te studeeren. Te *Groningen*, als de meest geliefde leerling van MUNTINGHE tot het leeraarsambt opgeleid, onderscheidde hij zich als predikant te *Oudwoude*, *Bolsward* en *Zuidbroek* dermate, dat, toen hij in 1822 op slechts 36jarigen ouderdom overleed, de dichter SPANDAW aan zijne verdiensten en deugden eene sierlijke hulde toebrengt (*Gedichten*, II 60). Nadat hij op MUNTINGHE's hoofdwerk uitvoerige Registers had zamengesteld, droeg deze hem eene verkorting van zijn werk op, waarvan hij slechts 110 bl. mogt bewerken. Het is vervolgd door CRAMER VON BAUMGARTEN en in 1827 en 30 uitgegeven onder den titel van: *de geopenbaarde Godsdiensleer des Bijbels*, 2 dln.

Aant. 5 op bladz. 7.

JAN BROUWER, in 1760 te *Franeker* geboren en daar zoowel als te *Amsterdam* tot de studiën opgeleid, was van 1785 tot 1821 leeraar bij de Doopsgezinden te *Leeuwarden*, waar hij in 1838 overleed. Door Teijlers genootschap drie maal met goud en twee maal met zilver bekroond, gaf hij vele blijken eener smaakvolle

beoefening van godgeleerdheid en letterkunde, waardoor hij lang een heilzamen invloed op de verspreiding van kennis en beschaving in deze stad uitoefende. Eene levensschets van hem, die ook mijn leermeester was, gaf ik in het Mengelwerk der *Leeuwarder Courant* van 1 Mei 1838. Zie ook VAN DER AA, *Biographisch Woordenboek*, II 1440.

Zijn oudste zoon SEERF BROUWER, in 1793 te *Franeker* geboren en in 1813 als garde d'honneur uitgetrokken, studeerde te *Leiden*, werd daar met goud bekroond, zette zich te *Leeuwarden* als geneesheer neder en was van 1825—35 hoogleeraar te *Groningen*. Van 1842—45 was hij lid van de 2e kamer der Staten-Generaal en overleed te *Leeuwarden* in 1856. Zie zijn leven in de *Letterbode*, No. 39 en 40 van dat jaar en in het *Gedenkboek der Groninger Hoogeschool*, Bijl. bl. 134.

Aant. 6 op blad. 8.

Bij alle voorkomende gelegenheden hebben de genoemde leerlingen hunne groote verplichtingen aan VAN OMMEREN erkend en hunne levensbeschrijvers daarvan melding gemaakt; in het bijzonder deden dit Prof. S. MULLER in het leven van Prof. M. STEGENBEEK, en Do. C. SEPP in dat van Do. ABR. DE VRIES, beide in de *Handel. der Maatschappij van Ned. Letterkunde*, 1855, bl. 86 en 1863, bl. 160. In 1819 hield Mr. JERONIMO DE VRIES eene redevoering over »een leermeester, die, doordrongen van de vurigste godsvrucht en edelste beginsels, als mensch belangrijk en als onderwijzer ten hoogste nuttig voor deze stad *Amsterdam* geweest is." *Vad. Letteroef.* 1832.

Nog in 1867 sprak HALBERTSMA over dat gezin van DE VRIES, hetwelk tot de »aangenaamste herinneringen zijner jeugd behoorde," zoowel in den brief aan Dr. TE WINKEL (*Taalgids*, IX 6) als in een uitvoerig schrijven aan zijn vriend Mr. JER. DE VRIES JER.ZOON, Kantonregter te *Amsterdam*, die mij daarvan inzage gegund heeft en waaraan ik het volgende ontleen ten aanzien der vorming van zijn kunstmaak. »Bij oom BERNARDUS DE BOSCH trof ik 't wel eens, dat hij met den graveur R. VINKLES kunstbeschouwing

hield. Telkens wanneer ik daarin deelde, kwamen er teekeningen van verschillende scholen voor den dag, als wanneer de heren mij om strijd het kenmerkende, zowel in gebreken als verdiensten in elke school, op de werken der meesters zelve aanwezig. Ik had altoos als een aartsliefhebber oneindig veel getekend; doch deze lessen kuischten mijn kunstgevoel zodanig, dat ik sedert op het eerste gezicht het meesterlijke van het *middelmatige* (dat is in de kunst het *onwaardige*) wist te onderscheiden. Zonder die lessen had ik te Rome in hare kunstwereld geen boodschap gehad. Voor het overige had ik aan het huis van grootvader veel gelegenheid over kunst te spreken: want met mij was daar ook huisvriend de kunstmakelaar YVER, een splintertje van een kereltje, geboren fat, uitgeleerd in de taal en manieren der Franschen. Het contrast tusschen mij, den ongegeneerden Fries, en den heer YVER à quatre epingles was zeer curieus en deed de anderen zomtjids nitschateren in het lachen." enz.

Aant. 7 op blad. 55.

ALBERT TEN BROECKE HOEKSTRA, geboren in 1765, in 1794 benoemd tot Grietman van *West-Dongeradeel*, moest wegens zijne Oranjegezindheid reeds in het volgende jaar van *Holwerd* naar *Oost-Friesland* vlugten, en zette zich later te *Dokkum*, vervolgens bij *Haarlem* en daarna te *Amsterdam* neder. »Voorzien van de zeldzaamste en kostbaarste hulpmiddelen der Noordsche taalkennis, had hij dertig jaren van een ampteloos leven onverdeeld aan dit vak toegewijd; maar terwijl hij op het punt stond om de vrucht van zoveel arbeids aan de pers te geven, legde hij het hoofd neder in den schoot des doods, nalatende een aantal letterkundige wezen, die moeilijk enen pleegvader, hunnen eigenen in kennis en hartelijkheid gelijk, zullen aantreffen." Na te *Lewen* korten tijd hoogleeraar in de Nederduitsche taal- en letterkunde te zijn geweest, overleed hij in 1828 te *Amsterdam*. De 2e klasse van het K. N. Instituut, waarvan hij lid was, kocht zijne papieren voor f1000.— en stelde ze tot onderzoek in handen van HALBERTSMA, met welk gevolg, is mij onbekend gebleven. Zie de voor-

rede der *Fragmenten*, IV; VAN SMINIA, *Naamlijst van Grietmannen*, 75; VAN DER AA, B. W. VIII 859; *de vrije Fries*, IX 250.

Aant. 8 op bladz. 14.

Die kennismakingen met vele onzer toenmalige geleerden waren voor HALBERTSMA en zijne verdere letterkundige ontwikkeling zeer aangenaam en voordeelig.

Toen Jhr. I. ÆBINGA VAN HUMALDA in 1826 na zijne aftreding als Gouverneur meer aan zijn lust voor de letteren kon toegeven, ontving hij HALBERTSMA gelijk andere beoefenaren van kunst en wetenschap gaarne bij zich op *Burmaniahuis* te *Leeuwarden*. Het was daar, dat ik (die van 1828 tot aan zijn overlijden in 1834 de meeste zondagen in zijn aangenaam en leerzaam gezelschap mogt doorbrengen) HALBERTSMA leerde kennen, en hem later, als hij er logeerde, veel sprak. Uit erkentenis droeg hij het eerste gedeelte van het tweede deel der *Hulde aan Gysbert Japiks* aan dezen even geleerden als beminnenswaardigen edelman op.

Met JACOB VAN LEEUWEN had hij reeds als student te *Amsterdam* een vertrouwelijken omgang gehad, toen deze aan het seminarium der Remonstranten studeerde, doch ten gevolge der tierceering daarvan afstand had moeten doen. In Februarij 1813 Commies-Griffier der Regtbank te *Leeuwarden* geworden, onderscheidde hij zich als letterkundige door zijn Tafereel van den Watervloed van 1825 en andere geschriften; sedert 1830 was hij Redacteur van het Mengelwerk der *Leeuwarder Courant*. Na in 1828 tot Griffier der Regtbank en in 1838 van het Provinciaal Gerechtshof bevorderd te zijn, had hij het aan zijn ijver voor de wetenschappen te danken, dat hij in 1840 vereerd werd met de betrekking van Archivaris-Bibliothecaris van *Friesland*, waarin hij tot aan zijn dood in 1857 zeer werkzaam was; terwijl hem voor de oprigting van de Provinciale Bibliotheek en het Kabinet van Oudheden veel eer toekomt. Zie breeder over hem mijn levensbericht in het 8e dl. van *de vrije Fries*, bl. 337 met zijn portret. Bestendig bleef HALBERTSMA met hem in briefwisseling, en had hij aan hem de kennismaking te danken met:

Mr. DANIEL HERMANNUS BEUCKER ANDREÆ, Griffier der Regtbank

te *Leeuwarden*, die, geacht als groot geleerde in verschillende vakken van wetenschap, eene aanzienlijke bibliotheek bezat, welke na zijn overlijden in 1829 verkocht en beroemd is, ook wegens den uitvoerigen Catalogus, door J. VAN LEEUWEN en Mr. A. VAN HALMAEL JR. daarvan vervaardigd. — Twee jaren na de overwinning bij *Waterloo* had ANDRÉE op het slagveld vier planten geplukt en in zijn Herbarium gelegd, vergezeld van eenige herinneringen en toespelingen. Deze »gedachten van den vinder" werden door HALBERTSMA in zes fraaije verzen overgebracht. Doch toen ANDRÉE zijne voortreffelijke gade CATHARINA ELIZABETH HUBER betreurde, toen vervolgde de dichter dit denkbeeld en zond *aan den Vinder der bloemen* een deelnemende rouwklagt, welke zijn hart evenzeer als zijn talent vereerde. Alleen de eerste *Proeve van toespelingen met Planten-namen* is in kl. 8° gedrukt, en daarna afgedrukt in gr. 8° uit TYDEMAN'S *Mnemosyne*, N. Verz. III 307. Zie ook *Fragmenten*, 85, en de Levensschets van ANDRÉE in de *Letteroef.* 1829, Junij, bewerkt door:

Mr. JAN WILLEM DE CRANE, sedert 1788 hoogleeraar aan de Akademie en later aan het Athenæum te *Franeker*. Hij werd in 1828 Emeritus en leefde van toen af vooral voor de smaakvolle beoefening van de letteren, blijkens verschillende belangrijke geschriften. Zoowel door geleerdheid als door beminnelijke eigenschappen was hij tot aan zijn overlijden in 1842 ons aller vaderlijke vriend, bijzonder van HALBERTSMA, die, aan hem vermaagschapt, dikwijls bij hem logeerde en dan deelde in het aangenaam verkeer met hem, zijn kleinzoon Mr. A. TELTING, Dr. J. BANGA, Mr. JOH. STINSTRAS en onderscheidene der toenmalige hoogleeraren. Ook mij mogt het gebeuren de belangrijke gesprekken in die Franeker kransen meermalen met veel nut en genoegen bij te wonen. Genoemde kleinzoon gaf van den vereerden man een uitvoerig levensbericht in *de vrije Fries*, VII 109.

Later werd HALBERTSMA bevriend met nog andere voorstanders der Friesche taal en letterkunde, als de Heeren F. D. FONTEIN te *Harlingen*, Jhr. Mr. M. DE HAAN HETTEMA, Mr. A. VAN HALMAEL JR. te *Leeuwarden*, P. C. SCHELTEMA te *Franeker* en anderen.

Voor zijne taalstudie was HALBERTSMA geene kennismaking aangeneramer dan in 1824 die met MR. WILLEM BILDERDIJK, dien hij zoo dikwijls hij in *Holland* kwam te *Leiden* bezocht en met wien hij steeds briefwisseling hield. Van BILDERDIJK's antwoorden zijn echter slechts eenige fragmenten gedrukt in het 5e deel zijner in 1837 uitgegeven *Brieven*, bl. 314. In 1829 schreef BILDERDIJK aan Prof. H. W. TYDEMAN: »Kent gij Halbertsma van Deventer? — Ik heb voor eenige dagen een zeer interessante avond met hem doorgebracht.» Hierop ontving hij tot antwoord: »Gij vraagt mij, of ik Halbertsma ken? ja; en ik aëstimeer hem hoog, in meer dan een opzicht. Het spijjt mij, dat hij weinig bemind wordt, weinigen misschien, die hem evenaren, of begrijpen, of weten te schatten — maar hij doet hen dit misschien wat te veel gevoelen, en zet zich boven en buiten hen. — Dit is nu in een Predikant niet regt geoorloofd. En misschien is hij ook wat te weinig Predikant. — Bij U is hij (natuurlijk) nederig, lief en leerzaam; en dan moet hij zeer beminnelijk zijn.» (*Briefwisseling*, *Sneek* 1867, II 257, 258, ook 275, 277, 297.) Hoog was HALBERTSMA ingenomen met BILDERDIJK's schoone vertolking van drie der gelukkigste verzen van GYSBERT, welke hij mededeelde op bl. 321 van het 2e deel der *Hulde*. Ook over de VAN HAREN's raadpleegde hij hem, en ontving op zijn verzoek eene Hollandsche vertaling van WILLEM's Fransche hulde aan Prins Karel van Lotharingen. »Wat ONNO ZWIER betreft (schreef hij hem); hy was een groot genie, maar zijn er die *sine admixtione aliquâ dementiæ*?» (*Fragmenten*, 87, 257.) Gaarne sprak HALBERTSMA over dezen hooggeschatten vriend, — aan wiens huis hij ook »ROBERT SOUTHEY, (poët Laureate of England)» leerde kennen (*Taalgijs*, IX 43) — die hem een albumblad vereerde, dat hij in de presentexx. der *Lapekoer* van 1834 met ingenomenheid liet drukken. Het is dus weinig bekend, waarom ik het hier laat volgen:

WILLEM BILDERDIJK AAN J. H. HALBERTSMA.

Mijn naam bij u bewaard, rechtschapeu Halbertsma,
Is meer dan 't lofgeblaas der Siegenbeeksche bende.

'k Behaalde een zweem van roem , en de afgunst kroop mij na ;
Ik volgde hart en plicht , niets oogste ik dan ellende.

Genoeg ! 'k beklaag mij niet : mijn deel was niet op de aard ,
'k Beweer geen recht op 't geen waar andren dol naar trachten ;

'k Was feilbaar , maar ik sterf met geen verwijt bezwaard ,
En wie met u gevoelt , zal me uwer waardig achten.

In vliegende haast voor het krankbed
mijner Egâ in zware afmatting.

BILDERDIJK.

Den 4 van Slachtmaand 1826.

Aant. 9 op blad. 18.

Op de hier achter gevoegde lijst der Friesche geschriften door de gebroeders te zamen uitgegeven , komt dit werkje niet voor. De geheele titel is : *De Jonkerboer , of Krystyd in St. Steffen yn Ald Friesland. Leste schrift fen Dr. EELTJE HALBERTSMA , nei syn dead mei in oersicht fen syn libben uutjown trog ien fen syn fruenen.* 1858. *Twade druk* 1859. Het is eene aardige novelle , door lieve versjes afgewisseld en gevolgd door eenige verspreide of voor bijzondere rekening gedrukte stukjes. Eene levens- en karakterbeschouwing van mijn vriend heb ik daar vóór geplaatst , benevens eene lijst van al de geschriften door de broeders te zamen en door Dr. EELTJE alleen uitgegeven.

In de stukjes der *Weagmasters , de Sceerwinkel , de Heiligen* en anderen had mede de hand de derde broeder TJALLING HIDDÉS HALBERTSMA , boterkooper te *Grouw* , die ook bijdragen gaf in het *Friesch Jierboekjen , de Roeker* enz. en in 1836 als eene aardigheid liet drukken het : *Friesk Spjealdeboek. It libben in de wiersizzerijen fen Maaike Jakkeles oon de Frieske fammen.* Hiervan zijn ook exgetrokken op blaadjes in een koker , om in gezelschappen van meisjes als planeten te worden getrokken. Tusschen vele aardigheden is daarin menige korrel zouts gestrooid , die niet ligt vergeten werd. Bij zijn overlijden op den 12 Dec. 1852 , in 60jariouderdom , was hij lid der Staten van Friesland. Een zijner zonen , KLAAS , is Med. Dr. te *Sneek* , en diens oudste zoon TJALLING thans hoogleeraar in de verloskunde te *Utrecht*.

Aant. 10 op bladz. 20.

Reeds een jaar vroeger maakte de geleerde BOWRING, die in October 1828 *Friesland* bezocht, van dien arbeid melding in zijn geschrift: *Iets over de Friesche Letterkunde*, dat later door Mr. A. TELTING vertaald en vóór zijne *Brieven* uitgegeven is. Hij zegt daarin (bl. 52): »Er zijn drie broeders, de HALBERTSMA's, een Predikant, een Geneesheer en een Koopman, die zich allen verdienstelijk hebben betoond jegens de opkomende Friesche Letterkunde. — JUSTUS HALBERTSMA, van *Deventer*, is een uitstekend letterkundige (*philologist*), wiens arbeid ongetwijfeld vele etymologische zwarigheden zal oplossen. Wij verheugen ons, met zekerheid te kunnen melden, dat hij aan een *Friesch Woordenboek* werkt, dat een werk van groote waarde en belang zal zijn voor allen, die de beoefening der oude Engelsche taal ter harte nemen. Wij zijn gedwongen te bekennen, dat onze meeste Woordenboek-schrijvers ellendig slecht zijn voorzien van Etymologische kundigheden; de Friesche tongvallen zullen vele middelen verschaffen tot een grondig verstand van menig verouderd woord of verouderden vorm.»

Aant. 11 op bladz. 24.

Al die verschillende uitgaven van Prins NAPOLEON, voor zoover HALBERTSMA ze in 1865 ten geschenke had ontvangen, vereerde hij toen aan de *Provinciale Bibliotheek van Friesland*, en vullen ruim 100 titels daarvan niet minder dan 9 bladzijden, 27—35, van de *Lijst*, welke toen van al de boeken, door HALBERTSMA geschonken, is opgemaakt en gedrukt.

Ten aanzien van het *Evangelie van Mattheus* deelde hij mij nog deze bijzonderheid mede:

»De Prins heeft het gansche werk in eens laten afzetten, en met den Londenschen drukker gecontracteerd, dat de letters zo 5 maanden in het raam moesten blijven staan, om mij de laatste correctie geheel in harmonie met haar zelve te laten brengen. Alle de brieven, al de copij, proeven enz. zijn als brieven vice versa over de Engelsche post gegaan, en hebben den Prins f240.— aan port alleen gekost.»

Aant. 11ª bij bladz. 26 (daar niet aangewezen).

Ten aanzien van het *Friesch Woordenboek* kan ik niet nalaten hierbij de opmerking te voegen, dat, hoe verdienstelijk die arbeid moge zijn, blijkens de afgedrukte vellen, welke ik daarvan zag, vele Friezen zich met mij dáárover zullen beklagen, dat de bewerkter de vertaling en woordverklaring *alleen in het Latijn* geschreven en de Nederduitsche beteekenis der woorden bij het drukken weggelaten heeft, in weerwil deze laatste er bij was geschreven in de Handschriften A en B, in het testament vermeld. Het zal hen bedroeven, daarin weder een zijner caprices te zien, waarop hij zoo dikwijls jagt maakte, als hij voor zijne bewerkingen andere vormen koos dan die zijner geestverwanten. Gaarne erkennen wij, dat die eigenaardige vormen soms iets geniaals hadden of door hunne oorspronkelijkheid bekoorden. Doch in dit geval is het, alsof de schrijver zijn werk alleen voor geleerden en voor buitenlandsche bibliotheken bestemde, zonder acht te geven op de groote ontwikkeling van den lust voor taalstudie, welke zich, vooral op zijn voorgang, in *Friesland* zelf onder ongeleerden heeft geopenbaard, en welke hij had behooren te bevredigen en niet voor het hoofd te stooten. Daar het getal geleerden, die hier werk maken van taalstudie, gering is, zoo zullen weinige Friezen genot kunnen hebben van een arbeid over hunne taal, welke den schrijver op zoo aanzienlijke opofferingen van tijd, studie, arbeid en kosten te staan kwam.

Vermits ik in de Voorlezing aanleiding heb gegeven om te denken, dat ik enkel zijne verdiensten en deugden wilde vermelden, zonder van zijne gebreken te gewagen, zoo moge tot mijne regtvaardiging strekken, dat ik mij tot het laatste minder geroepen achtte, doch niet schroom hierbij nog te wijzen op een ander punt, dat in onzen vriend viel te misprijzen. 't Was, dat hij soms verzuimde kennis te nemen van hetgeen er over zijne studievakken door anderen was en werd geschreven. Zoo gaf hij b. v. in den *Maerlant* (1851) verklaringen van woorden of uitdrukkingen, die reeds sedert 1844 in de Werken der vereeniging ter bevordering van Oude Nederl. Letterkunde verklaard en toegelicht waren. Eene zekere ijdelheid

en ingenomenheid met zich zelve en eigen arbeid maakte hem dus onregtvaardig jegens vakgenooten, alsof hij hen het regt van medespreken betwistte, ja alsof zij niet bestond die Vereeniging — een uitbottende loot, die eerlang een boom zou worden, wiens loof hem en zijne geschriften weleens kon overschaduwen. Even als in BILDERDIJK kon men hem de subjectiviteit ligt vergeven, dat hij gaarne over zich zelve sprak. In zulke merkwaardige persoonlijkeden is dit zelfs aangenaam en belangrijk. Maar beide konden kwalijk tegenspraak dulden, hoewel de tijd voorbij was, om hunne, hoe hoog ook gewaardeerde, meeningen voor godspraken te houden. Reeds in 1828 merkte een beoordeelaar op, dat zijn scherpe gispende toon soms een groot contrast vormde tusschen hem en het nederig voorwerp zijner *Hulde*.

Aant. 12 op bladz. 28.

Een mijner voorzaten van moeders zijde, WOPKE KLAZES WOPKENS (een broeders zoon van den letterkundige THOMAS WOPKENS, Doopsgezind leeraar te *Harlingen*), woonde in de laatste helft der vorige eeuw op den Grachtswal te *Leeuwarden*, waar HALBERTSMA in zijne schooljaren den achtenswaardigen grijsaard weleens bezocht; terwijl hij bijna zestig jaren later nog eene eerbiedige hulde aan zijne nagedachtenis bragt (*de vrije Fries*, IX 307). Wegens zijne bekwaamheid en rechtschapenheid was hij, de vriend van PETERUS WIERDSMA, zeer geacht en als man van den vooruitgang een der hoofden van de Handels-societeit: »Door vrijheid en ijver" en van de Fraterniteit, gelijk later van de Volks-representanten. Vroeger was hij kapitein ter recherche geweest en daarna was hem het bestuur van onderscheidene boedels toevertrouwd. Na den dood van den dichter WILLEM VAN HAREN, Ambassadeur aan het hof van den Hertog van Lotharingen, als Gouverneur-Generaal der Oostenrijksche Nederlanden te *Brussel*, en Kwartier-schout van Peelland te *St. Oedenrode*, werd WOPKENS, op last der Staten van *Friesland*, door het Hof benoemd tot Curator bonorum des geabandonneerden boedels van W. VAN HAREN. (Zie Staats-resolutiën van 20 Mei en 29 September 1768; *Hareniana* van J. VAN LEEUWEN in de Provinciale Bibliotheek, No. 50 en 54.)

Nadat die boedel, zoo het schijnt in 1773, vereffend was door den Raadsheer JOHAN VAN WYCKEL, was er, bij afwezigheid van erven, een kist vol boeken en oude papieren aan het huis van WOPKENS blijven staan en kwam deze, bij zijn overlijden in 1807, in het bezit van zijn erfgenaam DO. JAN BROUWER, hier vóór bl. 7 en 52 genoemd. Deze stelde haar tot beschikking van zijn oudsten zoon DR. SEERP BROUWER, die er inzage van gunde aan zijne vrienden J. H. HALBERTSMA en J. VAN LEEUWEN. Met verbazing ontdekten zij daarin een schat van staats- en familiestukken en brieven, zoowel van den Ambassadeur WILLEM VAN HAREN (waarvan vele waren geschroeid of met bluschwater bekleet, als gered uit den brand van het huis der familie te *St. Anna-parochie* in 1732) als van den dichter WILLEM VAN HAREN en zijne verwanten, ja zelfs de eigenhandige bewerkingen van de *Friso* en andere gedichten, zijne correspondentie met MARIANNE CHARLES, met andere staatsmannen enz. enz. Toen nu DR. S. BROUWER in 1823 als hoogleeraar naar *Groningen* vertrok, is de inhoud dier kist onder de twee genoemde vrienden verdeeld, en bekwam ieder de helft van dien schat. Welk gebruik HALBERTSMA daarvan maakte, toonde hij in 1829 door de uitgave van zijne *Fragmenten over de van Haren's*; terwijl hij later (1855) dien ganschen apparatus, bestaande in 189 origineele stukken, vereerde aan de *Provinciale Bibliotheek van Friesland*.

VAN LEEUWEN liet de meeste handschriften des dichters fraai inbinden, voegde er aantekeningen, portretten, wapens, eerste drukken en andere bijzonderheden aan toe; sorteerde de uitgebreide correspondentie in portefeuilles en omslagen, en verzamelde daarbij al de geschriften van WILLEM en ONNO ZWIER; terwijl hij eene verhandeling schreef over het karakter van den eersten, welke hij met vele merkwaardige bijlagen versierde. Maermalen gaf hij mij inzage van deze kostbare stukken; doch na zijn overlijden in 1857 zag ik mij geroepen ze te beschrijven. Dit is geschied in het tweede gedeelte van den *Catalogus* zijner Bibliotheek, waarin deze *Hareniana*, uit 70 nummers bestaande, 9 bladz. beslaat. Gelukkig bleef dit schoone geheel bijeen en werd het aangekocht voor

de Provinciale Bibliotheek, waarvan het thans, vereenigd met de verzameling van HALBERTSMA, een belangrijk sieraad is; belangrijk, dewijl de levens en de werken der beide VAN HAREN's immer voorwerpen van studie zullen blijven, zoolang het vaderland zijne groote mannen zal waardeeren.

Aant. 13 op bladz. 37.

Het is mij zeer aangenaam te mogen vermelden, dat de hooggeachte Heer *Commissaris des Konings in Friesland* wel zoo goed heeft willen zijn om mij, op mijn verzoek tot inzage, een afschrift mede te deelen van het extract uit het testament van Dr. HALBERTSMA, voor zoover dit het legaat aan de Provinciale Bibliotheek betreft, en ook van Heeren Gedeputeerde Staten voor mij de vergunning te verwerven, om van dat stuk, niet alleen mondeling, maar ook in geschrifte of in druk gebruik te maken. Openlijk betuig ik voor zooveel heuschheid mijnen beleefden dank. Als *Bijlage A* is het hier achter afgedrukt, evenwel met weglating van het slot, dat voor openbare mededeeling minder geschikt werd gekeurd.

Allen vereerders van HALBERTSMA zal het zeker aangenaam zijn te vernemen, op welke wijze hij *Friesland* bedacht en na zijn verscheiden het lot verzekerde van zoovele belangrijke geschriften, welke hem bij zijn leven dierbaar waren en waaraan hij met onverpoosde studie duizenden uren arbeids besteedde. Doch behalve de in het testament opgenoemde handschriften, voegde hij daaraan ook toe een kastvol meest zeldzame taalkundige werken, welke ik kort na zijn verscheiden op zijn studeerkamer mogt bezichtigen.

Later is dit alles, in vijf kisten en twee dozen gepakt, aan de Prov. Bibliotheek ontvangen. Welligt zullen deze niet worden geopend voor het besluit tot aanvaarding van het legaat is genomen en toegestaan. Ik heb daarvan dus geen inzage kunnen nemen en alzoo ook geene bijzonderheden kunnen ontleenen aan de, zeker uitgebreide, verzameling *Brieven*, door geleerden aan hem geschreven. Het onderzoek daarvan en van zijne overige handschriften blijft alzoo hem aanbevolen, die ten behoeve van de Maat-

schappij der Nederlandsche Letterkunde een nader Levensbericht van HALBERTSMA, meer voor geleerden, zal bewerken, en die met grootere bekwaamheden en meer tijd dan waarover ik kon beschikken, zoo ik hoop, mijne mededeelingen aanvullen en 's mans verdiensten naar waarde huldigen zal.

Een overzicht van zijn levensloop is reeds kort na zijn overlijden medegedeeld door Prof. W. B. J. VAN EYK, in de *Deventer Courant* van 5 Maart 1869; terwijl Dr. EELCO VERWIJS in den *Ned. Spectator* van 27 Maart eenige zijner indrukken van den kloeken grijsaard en vele bijzonderheden omtrent zijn karakter en eigenaardige manieren ten beste gaf. Indien onze krachten in het schetsen van zijne wetenschappelijke loopbaan mogten zijn te kort geschoten, wij zullen ons troosten met een der schoone denkbeelden van den Frieschen Socrates:

»De uitstekende vernuften, welke door hunne bemoeijingen »en geschriften de menschen verlicht hebben, vinden hunne »lofspraak als van zelve in het licht, dat zij hebben verspreid.»

FRANS HEMSTERHUIS.